

OTDK-dolgozat

Méri Tamás

2013

**A BANKRENDSZEREK ÖSSZEHAISONLÍTÁSA
ÖT EU-S ORSZÁG PÉLDÁJÁN
A COMPARISON OF THE BANKING SYSTEMS
OF FIVE EU COUNTRIES**

Méri Tamás

Kézirat lezárva: 2012. november 10.

TARTALOMJEGYZÉK

1.	Bevezetés	1
2.	A bankrendszerekről.....	3
2.1.	A bank.....	3
2.2.	A bankműködés	5
2.2.1.	A bázeli egyezmények szerepe a banki szabályozásban.....	7
2.2.2.	Offshore banking	8
2.3.	A bankrendszer.....	8
2.3.1.	Az egyszintű bankrendszer.....	8
2.3.2.	A kétszintű bankrendszer	9
2.3.3.	Az eurózóna és bankrendszere	9
3.	A kiválasztott öt ország	11
4.	A bankrendszerek összehasonlítása	12
4.1.	Központi bankok	12
4.2.	Kereskedelmi bankok	15
4.3.	Árstabilitás	16
4.4.	Jegybank-törvény módosítások	16
5.	A bankrendszerek fejlődése	17
6.	Összegzés.....	20
	Irodalomjegyzék	22

1. BEVEZETÉS

Manapság, a gazdasági világválság árnyékában, nagyon sokat hallunk egyebek mellett a bankrendszerek hibáiról, a bankok korábbi állítólagos rossz döntéseiről, bankcsődökről, bankok államosításáról, a pénzügyi helyzetről, a görög államcsőd-közeli helyzet alakulásáról, további EU tagállamok fizetési nehézségeiről, euróválságról, a megoldására tett erőfeszítésekről, pénzpiacokról, azok vélt vagy valós alul- illetve túlszabályozottságáról és hasonló jelenségekről. Az Interneten az ember könnyen fellelhet olyan ismeretanyagot, ahol a szerző a gazdasági válságért a bankokat, a bankrendszert teszi felelőssé. Tekintéllyel rendelkező intézmények gondozásában is jelentek meg bírálatok a pénzügyi rendszer működtetésével kapcsolatban¹.

E körülmények között „szocializálódott” közgazdász-hallgatóként rendkívül érdekes témának tartom a bankrendszert. Szeretném jobban megismerni annak működését, és ennek érdekében elkezdtem ismereteket gyűjteni, majd azokat rendszerezni. Szeretnék rájönni, hogyan szolgálhatják a bankrendszerek a lehető legjobban az emberiséget, illetve hogyan kell egy bankot a lehető leghatékonyabban vezetni, menedzselni. E kutatómunka keretében eddig szerzett ismereteimet foglalom össze ebben a tudományos diákköri munkában, amely egy korábban, a 2012 év tavaszán kelt dolgozatom átdolgozásával és kibővítésével jött létre.

A munka során első lépésben a rendelkezésre álló szakirodalom áttanulmányozása tűnt logikusnak. A szakirodalmat olvasva szükségessé vált további források áttanulmányozása. Ilyenek voltak pl. a banktörvények és néhány jegybanki, vagy kormányzati publikáció. Ezekből a forrásokból kiválasztottam a munkám szempontjából fontos részeket, és ezek lényegét összefoglaltam a következő (2.) fejezetben.

A következtetések levonásához a legmegfelelőbb módszernek az összehasonlító elemzés tűnt. A dolgozat gyakorlati célja tehát az lett, hogy összegezze a kiválasztott bankrendszerek közötti hasonlóságokat és különbségeket. Ehhez első körben kiválasztottam összesen öt EU-s országot. Szándékosan olyan öt országot választottam, amelyek gazdaság-történeti háttere alapján eltérő bankrendszer-jellemzőket várok. A vizsgált országok gazdaságának rövid általános jellemzését tartalmazza egy rövid fejezet (a 3. fejezet).

¹ Lásd például Musch et al., 2008.

A dolgozat további részében az elvégzett kutatás eredményeit mutatom be. Az országok kiválasztása után adatokat gyűjtöttem, megvizsgáltam az országok bankrendszerét néhány olyan jellemző, mutatószám alapján, amelyet a bankrendszerek összehasonlítására alkalmasnak tekintettem. Az adatokat igyekeztem minél hitelesebb forrásból meríteni (a kormányzati és európai források, vagyis a kormányok, jegybankok, statisztikai hivatalok, valamint nemzetközi szervezetek publikációit preferáltam egyéb forrásokkal szemben).

Először, a 4. fejezetben statikus képet mutatok be, olyan minőségi jellemzők alapján, mint az eurózóna-tagság, a központi bank jogállása és jogosítványai, vagy a kereskedelmi bankrendszerek egyes aggregált paraméterei. Ezt követően a 5. fejezetben egy dinamikus képet igyekszem felvázolni a bankrendszerekről, elsősorban kvantitatív mutatók változásainak bemutatásával és elemzésével. A felhasznált mutatószámok az aggregált eszközállomány, a tőke-eszköz arány és a nem teljesítő hiteleknek az összes hitelhez vett aránya.

A kutatás bemutatását követő 6. fejezetben röviden összegzem a dolgozat tartalmát.

A fentiek fényében kívánok a Tisztelt Olvasónak hasznos időtöltést munkám olvasásához.

2. A BANKRENDSZEREKRŐL

Rusznák szerint „a fejlett, illetőleg az ún. növekvő piacgazdaságokban – a sok évtizedes tapasztalatok alapján – axiómaként fogadják el, hogy stabil gazdaság, fenntartható növekedés nem képzelhető el hatékony és stabil bankrendszer, illetőleg egészségesen működő pénzügyi piacok nélkül.” (1997, 9–10. oldal)

Ennek fényében foglalkozni a bankrendszerekkel mindenképp érdemes. Ehhez elsőként próbáljuk megfogalmazni, hogy mi is az a bankrendszer, mi az a bank, illetve mi a szerepük a gazdaságban.

2.1. A BANK

Kezdeném a bank fogalmával. Szász Antal a huszadik század első felében úgy nyilatkozott a bankról, hogy az „*olyan üzem, amely a saját számlájára hivatásszerűen vesz igénybe, illetve nyújt hitelt, és amelyet sajátos gazdasági szervezete pénz teremtésére is alkalmassá tesz.*” (1947, 7. oldal, forrás: Székely, 2002, 44. oldal)

Székely szerint a bank „*közvetítői minőségében lehetővé teszi, hogy megtakarítási többletek, tehát ahol a bevétel több, mint amit elfogyasztanak, a megtakarítás-hiányos helyekre áramoljanak, oda, ahol a kiadások túllépik a bevételeket és ezért külső forrásokat kell bevonni a különbség pótlására.*” „Egyfelől tehát a bank arra törekszik, hogy forrásokat szerezzen betétek elfogadása útján. Másfelől viszont ezeket a pénzforrásokat hitelezi és ezáltal banki eszközöket teremt.” (2002, 36. oldal)

Más kortárs megfogalmazás szerint a bank „*makroökonómiai szerepét tekintve olyan pénzügyi közvetítő, amely összehangolja a különböző megtakarítói és finanszírozási igényeket, **lejárat- volumen transzformációkat** hajt végre, csökkenti a finanszírozás tranzakciós költségeit, lebonyolítja a fizetési forgalom egy részét és magára szülő követeléseket +teremt+, ami pénzként képes funkcionálni.*” (Gál, 2011, 17. old)

A bank tehát miközben a megtakarítási többleteket továbbítja a megtakarítás-hiányos helyekre, többek között

- a) lejárat- és volumen-transzformációkat hajt végre,
- b) csökkenti a finanszírozás tranzakciós költségeit.

„Az egyedi megtakarítók túlnyomórészt rövid lejáratú betéteit a közvetítő a végső adósok által hosszabb lejáratra igényelt hitellé transzformálja... Feltételezve, hogy a bank a megszerzett források egy részét prudens módon likvid eszközökben tartja, továbbá azt is feltéve, hogy nem az összes betétes emeli le egyszerre szabad egyenlegét a számlájáról, a betéttulajdonosoknak azonnali hozzáférésük van a pénzükhöz még akkor is, ha ezek a pénzek nagyrészt hosszabb futamú kihelyezésekben realizálódtak. A hitelfelvevő előnye abban mutatkozik meg, hogy kaphat hosszabb futamidejű hitelt a banktól, miközben a betétesek egyike sem kívánna neki közvetlenül így hitelezni. A betétesek és a hiteligenylők különböző lejárat preferenciáinak összehangolása a lejáratok bank által végzett transzformációja...

A lejáratokhoz hasonlóan, a bank képes a betétként elhelyezett összegek átalakítására is...A folyamat lényege, hogy a bank közös alapba koncentrál...sok kis betétet, amelyek önmagukban érdektelenek lennének a hiteligenylők számára...A hiteligenylők is kedvező helyzetbe kerülnek és nagy összegeket vehetnek fel a bankoktól, holott valószínűleg egyetlen betétes sem kívánna nekik akkora összeget hitelezni.” (Székely, 2002, 38. oldal) Az összegek átalakításának ez utóbbi folyamatát neveztük korábban Gál után volumen-transzformációnak.

Székely (2002, 40. oldal) ezen felül beszél még egy átalakításról, amelyet a bankok végeznek, mégpedig a kockázatok átalakításáról, a következőképpen: *„Még abban az esetben is, ha a megtakarító közvetlenül meg tudna egyezni a hitelfelvevővel az összegek és a futamidők tekintetében, fennmarad valami, amitől joggal tarthat: vajon az adós képes lesz-e kamatot és lejáratkor tőkét fizetni?*

A pénzintézetek sok eszköz segítségével képesek a kockázatok csökkentésére. Ezek két legfontosabbika a kockázatok diverzifikációja és a szakszerű kockázatmenedzselés.”

A bank ösztönözve érzi magát, hogy diverzifikálja kihelyezéseit, mert valószínűleg nem minden követelésük válik egyszerre kétségessé, így ha sok különféle követelést tart a könyveiben, az egész portfólió valószínűleg elég biztonságos ahhoz, hogy a bank bizonyos váratlan veszteséget elviseljen. Ezen felül a teljes portfólió kockázata szakértő kockázatelemzéssel még tovább csökkenthető. Az ilyen elemzés a bank számára elérhető, de az egyes ügyfelek számára valószínűleg túl nehézkes és költséges lenne. (Székely, 2002, 40. old.)

A fent kifejtett alapfunkciójukon túl a bankok további szolgáltatásokat rendszeresítenek, illetve nyújtanak. Magyarországon például a hitelintézetként végezhető pénzügyi szolgáltatás a teljesség igénye nélkül Sági szerint a következő tevékenységek üzletszerű végzését jelenti:

- pénzügyi lízing, pénzforgalmi szolgáltatások nyújtása (beleértve elsősorban a pénzforgalmi számlavezetést, a fizetési megbízások teljesítését),
- elektronikus pénz, valamint készpénz-helyettesítő fizetőeszköz kibocsátása,
- kezesség és bankgarancia vállalása,
- pénzügyi szolgáltatás közvetítése,
- letéti szolgáltatás, széfszolgáltatás,
- hitel referencia szolgáltatás,
- készpénzáttutalás. (2009, 13–15. oldal)

Ezen tevékenységekkel a dolgozat további részében nem foglalkozom, mégis említést tettem róluk azzal a céllal, hogy érzékeltessem a bankok működésének, így a mai bankrendszerek egészének összetettségét.

Mivel Európában ez természetes, eddig nem emeltem ki a kamat kérdését. Az európai bankrendszerekben megszokott, hogy a bankok kamatot fizetnek a betéteseiknek, illetve szednek a kintlévőségeik után. Érdekes, hogy az iszlám bankrendszerben viszont ez kifejezetten tilos, így a betétet (befektetőt) másképpen kell kompenzálni. (Hassan–Lewis, 2007, 39. oldal)

2.2. A BANKMŰKÖDÉS

A bankok működésével kapcsolatban fontos említést tenni arról, hogy több, egymásnak gyakran ellentmondó követelménynek kell egyszerre megfelelniük.

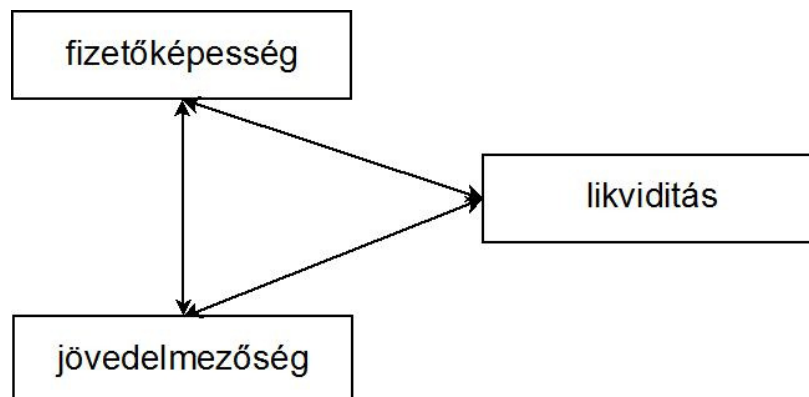
Egyrészt a bankoktól a betéteseik elvárják, hogy a megadott határidőre teljesítsenek, illetve azt, hogy a le nem kötött betéteikhez korlátlanul, akár azonnal hozzáférjenek. A bankok ezen tulajdonsága az azonnali fizetőképesség, vagyis a likviditás. A likviditással összetéveszthető fogalom a mindenkori fizetőképesség, vagy szolvencia. Különbőség annyi, hogy míg a likviditás az azonnali, illetve a rövid lejáratú kötelezettségek kielégítésének képességét jelenti, a szolvencia hosszútávú fogalom, és azt jelenti, hogy a bank vagyona elég erős képviseljen az esetleges hitelezési veszteségek kiállítására és a bank

hosszútávon is eleget tudjon tenni a kötelezettségeinek. Ezen logikusnak tűnő elvárásokat a jogalkotó is beemelte a vonatkozó jogszabályba², a következőképpen:

„A hitelintézet a prudens működésre vonatkozó előírások betartásával úgy köteles a rábízott idegen és saját forrásokkal gazdálkodni, folyamatosan fenntartsa azonnali fizetőképességét (likviditását) és mindenkori fizetőképességét (szolvenciáját).” (X. fejezet, 70. szakasz)

A tulajdonosok emellett elvárják a banktól, hogy jövedelmező legyen, hiszen egyébként kivonnák tőkéjüket és másba fektetnék.

A fenti három tulajdonság fenntartására irányuló érdek az 1. ábrán látható módon egymással ellentmondásban állhat.

1. ábra: A fizetőképesség, jövedelmezőség és a likviditás viszonya (forrás: Székely, 2002, 60. oldal)

A betétesek és a befektetők eligazodása érdekében a bankokat különféle szempontok szerint minősíthetik. A minősítésre használt egyik legkedveltebb módszer a CAMEL-elv, mely a következő szempontrendszerek szerint írja elő a bank-értékelést

- **C**apital, magyarul tőke(-megfelelés)
- **A**ssets, magyarul eszközök (minősége)
- **M**anagement, magyarul a vezetőség/menedzsment (képeségei)
- **E**arnings, magyarul eredmény (jövedelmezőség)
- **L**iquidity, magyarul likviditás(i mutató)

Bővebben lásd az alfejezet összeállításához is felhasznált szakirodalomban. (Székely, 2002, 50–62. oldalakon)

² A Hitelintézetekről és Pénzügyi Vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. Törvény

2.2.1. A bázeli egyezmények szerepe a banki szabályozásban

Mivel a bankszektor kulcsfontosságú az adott ország gazdaságának egésze szempontjából, már évtizedekkel ezelőtt is fontosnak tartották a szabályozását. Az e célból létrehozott szervezet neve Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság (angolul Basel Committee on Banking Supervision, rövidítve BCBS), és a világ különböző országainak bankfelügyeletei és jegybankjai alkotják³. A bizottság három alkalommal bocsátott ki ajánlásokat e téren. Az ajánlásoknak jogi kötelező erejük az országokra nézve nincs, minden ország maga döntheti el, hogy törvénybe iktatja-e őket. A gyakorlatban viszont a világ vezető országai törvénybe iktatták ezeket és az ő támogatásuk idővel kikényszerítette az ajánlások bevezetését más országokban is.

Az első alkalommal, 1988-ban kibocsátott „Bázel I”-ként elhíresült csomag a tőkemegfelelést írta elő a bankoknak. Ez azt jelentette a gyakorlatban, hogy a kihelyezett hitelei összegének kockázati súllyal aggregált teljes hitelállománya bizonyos százalékanak megfelelő ún. szavatoló tőkével kellett hogy rendelkezzen a bank.

A jelenleg legelterjedtebben alkalmazott „Bázel II”-t 2004-ben bocsátották ki. Ez a szavatoló tőke korábban is meglévő előírása mellett további két pillérből áll. Ezek a felügyeleti felülvizsgálati eljárás (supervisory review process) és a tőkemegfeleléssel kapcsolatos információk nyilvánosságának követelménye (market discipline = piaci fegyelem). (Musch et al., 2008, 22–23. oldal) A bank maga határozza meg a szükséges szavatoló tőke mértékét, viszont az új szabályozás folytán két mechanizmus is rendelkezésre áll a tőkemegfelelés ellenőrzésére. A bankot ellenőrzi a bankfelügyelet és a piaci szereplők (nyilvánosság) is.

2010-ben tette közzé a bizottság a „Bázel III” néven elhíresült csomagot, amely hivatalos közlés szerint egy a bankszektor szabályozásának, felügyeletének és kockázatmenedzsmentjének megerősítésére szolgáló átfogó reform intézkedés-csomag. Ezen intézkedések célja, hogy

- javítsák a bankrendszer képességét a pénzügyi vagy gazdasági stresszből kifolyólag létrejövő sokkok elviselésére, függetlenül azok forrásától;
- javítsák a kockázat-kezelést és –irányítást;
- erősítse a bankok transzparenciáját és a közzétételeiket. (Nemzetközi Fizetések Bankja, 2012)⁴

³ Pontos összetételért lásd Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság, 2006, 1. oldal

⁴ Forrás a szervezet weboldalán: <http://www.bis.org/bcbs/basel3.htm?ql=1> Letöltve: 2012.november 5-én.

A Bázeli III a Bázeli II továbbfejlesztésének tekinthető a pénzügyi válság tapasztalatai fényében. Jelenleg bevezetés alatt áll. „Az új erősebb szabályok viszont nem kívánt hatások kockázatát is magukban rejtik, amelyekre fel kell készülni.” (Buzelay-Lacová, 2012, 1. oldal)

2.2.2. Offshore banking

A fentiekből látható, hogy a bázeli bizottság folyamatosan szigorít a szabályozáson. Teszi mindezt leginkább a szolvencia, vagyis a bankok mindenkori fizetőképességének biztosítása érdekében. A szabály-halmaz viszont jelentősen megnehezíti egy bank működtetését, egyre nagyobb a fedezeti pontja az ilyen tevékenységnek. Vannak, akik szerint a szolvenciára való ilyen szintű törekvés a bankok jövedelmezőségét aránytalanul nagy mértékben érinti hátrányosan, így megkárosítja a bankok részvényeseit, és végső soron betéteseit és hitelfelvevőit is. Mivel a bázeli ajánlásokat a világnak nem minden országa foglalta törvénybe, az így gondolkodóknak rendelkezésre állnak az ún. off-shore bankok, amelyeket a bázeli szabályozást nem alkalmazó országokban alapítottak.⁵

2.3. A BANKRENDSZER

A bankrendszer felfogható, mint azon intézmények rendszere, amelyek a gazdaság szereplői számára biztosítják a banki szolgáltatások zavartalan igénybevételét, „biztosítja a gazdaság számára szükséges pénz mennyiségét...A mai pénz a bankrendszerre szóló követelést jelent...Míg a hitel a hitelezőnek az adóssal szembeni követelése, addig a betét a betételhelyezőnek a hitelintézettel szembeni követelése.” (Gál, 2011, 17. old)

2.3.1. Az egyszintű bankrendszer

„Gyengén fejlett és központilag irányított gazdaságokban a bankrendszer egyszintű, amelyben gyakorlatilag a központi bank az egyetlen, a gazdaság bármely szektora számára bankszolgáltatásra jogilag felruházott pénzügyintézet. Bizonyos esetekben... az egyszintű bankrendszer keretében is lehetnek speciális intézetek, amelyeket esetenként a központi bank jelöl ki bizonyos feladatok ellátására...”

⁵ Az off-shore banking-ről bővebben lásd:
<http://www.ofirme.info/ofirmeinfo/frame3/zakazky/offshorenews/Odkazy/banky.htm> (letöltve: 2012. november 2.)

A rendszer az alábbi pénzügyi intézeteket működtetheti szoros monetáris és devizasabályozás mellett:

- takarékpénztár...
- külkereskedelmi bank...
- fejlesztési bank...
- takarékszövetkezetek...
- és rendszerint egyetlen, állami tulajdonú biztosítótársaság.” (Székely, 2002, 76–78. oldal)

2.3.2. A kétszintű bankrendszer

„A fejlett gazdaságok pénzügyi piacainak két szintjén találjuk meg a bankokat: a központi bankot, amely elkülönül a gazdaság többi szektorától, csupán a rendszer második szintjén működő intézetek folyószámláit vezeti, és amely az *utolsó mentsvár (+bankok bankja+)* számukra. E második szintű bankokat *kereskedelmi bankokként* ismerjük, ők állnak sokrétű üzleti kapcsolatban intézményi, vállalati és magánszemély ügyfeleikkel.” (Székely, 2002, 78. oldal)

Minden modern bankrendszerben vannak állami tulajdonú pénzügyi intézetek. Ilyen a fejlesztési bank,⁶ vagy az ország export-import bankja.⁷ (Székely, 2002, 44. oldal)

Ezenfelül, a „kereskedelmi bankrendszer működteti az élénk és likvid rövid lejáratú *bankközi betétpiacot*..., amelyet pénzpiacnak is neveznek. A piac résztvevői felszívják más bankok fölös likviditását, illetve szállítják a likvid pénzt az abban szűkölködőknek, hogy fedezhessék refinanszírozási igényeiket.” (Székely, 2002, 44. oldal)

2.3.3. Az eurózóna és bankrendszere

Az Európai Unió tagállamainak központi bankjai az Európai Központi Bankkal közösen alkotják a Központi Bankok Európai Rendszerét. Az Európai Központi Bank maga egy szupranacionális intézmény, saját jogi személyiséggel. Tevékenységét, felelősségi körét nemzetközi egyezmények állapítják meg.

⁶ Egyfelől részt vesz állami cégek finanszírozásában, másfelől forrásokkal látja el a kereskedelmi bankokat, hogy ösztönözze az állami prioritásokat élvező projektek finanszírozását.

⁷ „A nemzetközi kereskedelemfinanszírozási rendszer része, hozzáférhet a nemzetközi pénzügyi intézmények kedvezményes forrásaihoz is, amelyeket azután a helyi kereskedelmi bankokhoz csatornáztat a nemzetközi kereskedelem finanszírozásának ösztönzése céljából.”

Az eurózóna azokból az országokból tevődik össze, amelyek az európai közös valutát, az eurót használják. Minden eurót használó államnak van saját központi bankja. Ezek a központi bankok az Európai Központi Bankkal közösen alkotják az Eurórendszer. Az Eurórendszer négy legfontosabb feladata:

- az eurózóna EKB Kormányzótanácsa által meghatározott monetáris politikájának a végrehajtása;
 - deviza-műveletek végrehajtása;
 - az euróövezeti országok devizatartalékának kezelése;
 - fizetési rendszerek zavartalan működése, pénzügyi felügyeleti tevékenység.
- (Európai Központi Bank, 2009, 12–13. oldal)

Lényegében elmondható, hogy az eurózóna bankrendszere államonként a kétszintű bankrendszer tulajdonságaival bír, amelynek a központi bankja egy szupranacionális intézmény, az Európai Központi Bank, és a tagállam központi bankja az ennek a közös intézménynek keretében létrehozott közös monetáris politika végrehajtója. Bővebben a témában lásd Európai Központi Bank, 2009.

3. A KIVÁLASZTOTT ÖT ORSZÁG

A kutatás céljaira kiválasztott 5 ország a Francia Köztársaság (továbbiakban „Franciaország”), Magyarország, a Németországi Szövetségi Köztársaság (továbbiakban „Németország”), Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága (továbbiakban „Egyesült Királyság”) és a Szlovák Köztársaság (továbbiakban „Szlovákia”). A táblázatokban az országokat a nemzetközileg ismert rövidítéseikkel (sorrendben „F”, „H”, „D”, „GB” és „SK”) jelölöm majd. Főbb adataik megtalálhatók az 1. táblázatban.

Ország	A gazdaság általános jellemzése	Lakosság	Egy főre eső GDP	EU tagság	Eurózána tagság	A központi bank elnevezése az ország nyelvén (magyarul)
GB	fejlett kapitalista	63 047 162	36 600 USD	tag	nem tag	Bank of England (Anglia Bankja)
F	fejlett kapitalista	65 630 692	35 600 USD	tag	tag	Banque de France (Franciaország Bankja)
H	poszt-szocialista	9 958 453	19 600 USD	tag	nem tag	Magyar Nemzeti Bank
D	részben kapitalista, részben poszt-szocialista	81 305 856	38 400 USD	tag	tag	Deutsche Bundesbank (Német Szövetségi Bank)
SK	poszt-szocialista	5 483 088	23 400 USD	tag	tag	Národná banka Slovenska (Szlovákia Nemzeti Bankja)

1. táblázat: a kiválasztott országok általános gazdasági jellemzése; saját szerkesztés; a lakosság-adatok 2012-es, a GDP adatok 2011-es évre vonatkozó becslések, adatforrás: CIA, 2012, a GDP adatok vásárlóerő-paritáson értendők

A választásom azért esett éppen ezekre az országokra, mert a gazdaság és így a bankrendszer tekintetében is jelentős eltéréseket várok. A két lényeges attribútum, ami alapján választottam az országokat, a történelmi Vasfüggönyhöz viszonyított helyzetük (hogyan a szocialista Kelethez, vagy a kapitalista Nyugathoz tartoztak), illetve az eurózána-tagság. Mind a régi keleti, mind a régi nyugati blokkból választottam egy-egy országot, amelyik tagja, illetve egyet, amely nem tagja az eurózána-nak. Érdekes helyzetben van Németország, amelyet egyrészt széles körben az eurózána és az EU vezető hatalmának⁸ tekintenek, és amely a korábbi Nyugat-Németország és Kelet-Németország egyesülésével jött létre a szocialista blokk összeomlását követően, így gazdaságának – így bankrendszerének is – mind poszt-szocialista, mind kapitalista jellemzői lehetnek.

⁸ Lásd például: http://hvg.hu/vilag/20080404_nemetorszag_eu_vezeto_hatalma_merkel (letöltve 2012. október 31-én)

4. A BANKRENDSZEREK ÖSSZEHASONLÍTÁSA

E fejezetben végzem a vizsgált bankrendszerek összehasonlítását. Először az aktuális állapotot. A bankrendszereket a következő minőségi (kvalitatív) és mennyiségi (kvantitatív) jellemzők segítségével is vizsgálom:

- a központi bank jogállása,
- a kereskedelmi bankok száma és jogállása,
- a kereskedelmi bankok aggregált mérleg-főösszege és annak fejlődése a 2004-2011-es években.

Először röviden tekintsük át a vizsgált országok bankrendszereit, azok aktuális állapotában.⁹ Ebben a fejezetben először röviden elemzem a központi bankokat, azok általános jellemzése által, majd kitérek az egyes fontosabb jogosítványaikra. Ezt a kereskedelmi bankrendszer néhány jellemzője kerül bemutatásra, végül két érdekességre hívom fel a figyelmet.

4.1. KÖZPONTI BANKOK

A központi bankok elnevezését, törvényi háttérét, jogi formáját, deklarált elsődleges célját, EU-s szervezetekben betöltött tagságát összefoglaltam a 2. táblázatban.

A jogi forma a vizsgált 5 ország adatai alapján nem mutat számottevő korrelációt sem azzal, hogy régi, vagy új kapitalista társadalommal van-e dolgunk, sem az adott ország euró-zóna-tagságával. Mind az öt országban az elsődleges cél az árstabilitás elérése és fenntartása, emellett Szlovákiát kivéve mind a négy ország törvényei a kormány gazdaságpolitikájának támogatását is előírják a központi bankoknak – igaz, az euró-zóna tagjai esetében olyan értelmű kitételrel, hogy ez a tevékenység nem lehet ellentétben a nemzetközi vállalásokkal. Így elmondható, hogy a használt jogi formához hasonlóan a kormányok gazdaságpolitikáinak támogatásának igénye sem mutat lényeges korrelációt az előbb is említett két tényezővel. Az adott ország központi bankjának a Központi Bankok Európai Rendszerében és az eurorendszerben való tagsága tükrözi az adott ország EU- és az euróövezeti tagságát.

⁹ A legfrissebb elért megbízható adatok alapján.

Ország	AKB elnevezése az ország nyelvén (magyarul)	Vonatkozó jogszabály az ország nyelvén (magyarul)	Jogi forma	Működésének célja	KBER ¹⁰ tagság	Euro-rendszer tagság
<i>GB</i>	Bank of England (Anglia Bankja)	Bank of England Act 1998 (Az Anglia Bankjáról szóló 1998-os Törvény)	állami tulajdonban levő részvénytársaság	árstabilitás, a kormány gazdaságpolitikájának támogatása	tag	nem tag
<i>F</i>	Banque de France (Franciaország Bankja)	Code monétaire et financier, partie législative (Monetáris és Pénzügyi Kódex, jogszabályi rendelkezések)	egyedi	árstabilitás, a kormány gazdaságpolitikájának támogatása	tag	tag
<i>HU</i>	Magyar Nemzeti Bank	A Magyar Nemzeti Bankról szóló 2001. évi LVIII. Törvény	állami tulajdonban levő részvénytársaság	árstabilitás, a kormány gazdaságpolitikájának támogatása	tag	nem tag
<i>D</i>	Deutsche Bundesbank (Német Szövetségi Bank)	Gesetz über die Deutsche Bundesbank (A Német Szövetségi Bankról szóló Törvény)	jogi személyiséggel rendelkező szövetségi intézmény	árstabilitás, a kormány gazdaságpolitikájának támogatása	tag	tag
<i>SK</i>	Národná banka Slovenska (Szlovákia Nemzeti Bankja)	Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 566/1992 Zb. o Národnej banke Slovenska (A Szlovákia Nemzeti Bankjáról szóló 566/1992-es törvény)	egyedi	árstabilitás	tag	tag

2. táblázat: A vizsgált központi bankok néhány fontos jellemzője; saját szerkesztés; adatforrások a központi bankokról szóló jogszabályok

A központi bankokról fentebb részletezett jellemzők mellett fontos kiemelni néhány jogosítványt, amellyel adott ország központi bankja rendelkezhet. Ezek nagyban meghatározzák a központi bank – és így az ország bankrendszere – mozgásterét a monetáris folyamatoknak és így a gazdaság egészében lezajló jelenségeknek a befolyásolására.

Az alább vizsgált kiemelt jogosítványok a monetáris politika alakítása, illetve a bankjegy-kibocsátás joga, a jogszabály-alkotási jog, deviza és aranytartalék képzésének lehetősége, fizetési és elszámolási rendszerekhez való viszony, a statisztikai információval kapcsolatos feladatkör, illetve a kereskedelmi bankok felügyeletének joga. Ezek összegzése látható a 3. táblázatban.

¹⁰ Központi Bankok Európai Rendszere, lásd bővebben: Európai Központi Bank, 2012

Ország	Monetáris politika	Bankjegy-kibocsátás	Tartalék	Jogszabályalkotási jog (bank-felügyelet)	Fizetési és elszámolási rendszerek	Statisztikai információ	Bankfelügyelet
<i>GB</i>	önálló	önálló	deviza- és aranytartalék	önálló	piac-felügyelet és a pénzrendszer egészét érő fenyegetések kezelése	gyűjtése és nyilvánosságra hozatala ¹¹	a Bank felelőssége a bank- és biztosítási szektor felügyelete ¹²
<i>F</i>	Központi Bankok Európai Rendszerének keretében	az Európai Központi Bank monopóliumát gyakorolva	deviza- és aranytartalék	nincs információ	biztosítja és felügyeli a rendszerek rendes és biztonságos működését	gyűjtése	nincs információ ¹³
<i>HU</i>	önálló	önálló	deviza- és aranytartalék	önálló	kialakítja, figyelemmel kíséri	gyűjtése és nyilvánosságra hozatala	más felelős hatóságokkal együttműködve támogatja
<i>D</i>	nemzetközi szerződések szabályozzák	Az Európai Unió Működéséről szóló Szerződéssel összhangban	deviza- és aranytartalék ¹⁴	a szövetségi pénzügyminisztériummal közösen	működteti a fizetési rendszereket és hozzájárul a rendszerek stabilitásához	gyűjtése és nyilvánosságra hozatala (lehetőség)	nincs információ ¹⁵
<i>SK</i>	az EKB politikájában vesz részt	az eurózónában érvényes előírások szerint	devizatartalék	önálló	támogatja a rendszerek hatékonyságát; a pénz körforgását irányítja	gyűjtése és nyilvánosságra hozatala	pénzpiac felügyelete

3. táblázat: a központi bankok kiemelt jogositványai; saját szerkesztés; adatforrások: a központi bankokról szól jogszabályok

A táblázatból a következők láthatóak:

- mindegyik jegybank feladatául vannak szabva a fizetési és elszámolási rendszerekkel kapcsolatos fajsúlyos feladatok;
- az eurózóna tagjainál a monetáris politika és a bankjegy-kibocsátás európai egyezmények szerint történik, míg az eurózónán kívüli országokban ezeket önállóan gyakorolja az illetékes központi bank;
- mindegyik jegybank gyűjt statisztikákat, és bár nem mindenhol rendelkeznek erről a róluk szóló törvények, bizonyos adatsorokat nyilvánosságra is hoznak;
- Szlovákiát leszámítva a törvény mind a négy országban deviza és nemesfémtartalékról szól, míg Szlovákiában csak devizatartalékról;
- a bankfelügyelet (pénzügyi szektor felügyelete) tekintetében mind az öt országban más a szabályozás; e téren önálló jogszabályalkotásra 3 országban van lehetősége a központi banknak, egy országban a kormány illetékes minisztériumával közösen van ilyen lehetősége, ill. egy országban ilyen felhatalmazás nem tűnik ki a központi bankról szóló törvényből.

¹¹ A törvény ez utóbbit nem mondja ki, viszont egyértelműen kitűnik a bank weboldalából: <http://www.bankofengland.co.uk/statistics/Pages/default.aspx> (letöltve: 2012.03.27.)

¹² 1998-tól mintegy évtizeden keresztül ez a jogkör át volt ruházva a Pénzügyi Szolgáltatások Hatóságára (Financial Services Authority)

¹³ A http://en.wikipedia.org/wiki/French_Prudential_Supervisory_Authority címen 2012. november 6-án elérhető cikk szerint a központi bank égisze alatt működő hatóság felügyeli a bankokat

¹⁴ Pontosabban nemesfémtartalék: az ezüstöt és platínát is nevesíti a törvény.

¹⁵ A http://en.wikipedia.org/wiki/Federal_Financial_Supervisory_Authority címen 2012. november 6-án elérhető cikk szerint a német bankfelügyeletet a Szövetségi Pénzügyi Felügyelet (Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht) látja el, amely a német Szövetségi Pénzügyminisztérium felügyelete alá tartozik.

4.2. KERESKEDELMI BANKOK

Ország	A kereskedelmi bankok száma ¹⁶	Kereskedelmi bankrendszer mérlegfőösszege ¹⁷ (egy lakosra) [az egy lakosra jutó adat euróban ¹⁸]	A kereskedelmi bankok jogállását szabályozza:	Néhány példa
GB	149 ¹⁹	7 156 milliárd £ (113 ezer £) [135 ezer €]	Financial Services and Markets Act 2000 (A Pénzügyi Szolgáltatásokról és Piacokról szóló 2000-es Törvény)	The Royal Bank of Scotland plc Barclays Bank plc Citibank International plc
HU	35 ²⁰	28 906 milliárd Ft (2,9 millió Ft) [9 ezer €]	1996. évi CXII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról	OTP Bank Nyrt. CIB Bank Zrt. ERSTE BANK HUNGARY Nyrt. Citibank Zrt.
SK	14 ²¹	56 milliárd € (10 ezer €) [10 ezer €]	Zákon č. 483/2001 Z. z. o bankách (A Bankokról szóló 483/2001-as Törvény)	Slovenská sporiteľňa, a.s. Všeobecná úverová banka, a.s. OTP Banka Slovensko, a.s.

4. táblázat: a kereskedelmi bankrendszerek összevetése; saját szerkesztés; adatforrások: Financial Services Authority (Pénzügyi Szolgáltatások Hatósága), Národná banka Slovenska (Szlovákia Nemzeti Bankja), Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete (a második oszlopban a számok felső indexei lábjegyzetet jelölnek, nem hatványozást)

A 4. táblázatban foglalom össze a vizsgált országok kereskedelmi bankrendszerének bemutatása céljából kiemelt mutatókat, mégpedig a kereskedelmi bankok számát, a kereskedelmi bankok jogállását meghatározó jogszabály elnevezését, illetve feltüntetek néhány példát az országokban működő ismertebb kereskedelmi bankokra. A példák között névhasznosságok fedezhetők fel. A szlovákiai OTP Banka Slovensko, a.s. társaságról például tudható, hogy annak fő részvényese a magyarországi OTP Bank Nyrt. Feltételezhető, hogy a további névhasznosságok is utalnak a tulajdonviszonyokra. Érdekes lenne vizsgálni adott ország kereskedelmi bankjaiban levő külföldi tulajdonrész mértékét is, esetleg konszolidált mutatókat képezni.

¹⁶ Itt a belföldi székhelyű, banki tevékenységet végző (a bankrendszer részét képező) társaságok számát tüntettem fel.

¹⁷ 2011-es adat (Magyarország és Szlovákia esetében év végi, az Egyesült Királyság esetében június végi)

¹⁸ Átszámolva az Európai Központi Bank 2011.12.31-es középárfolyama szerint.

¹⁹ 2010. január 31-i adat; Forrás: Financial Services Authority (Pénzügyi Szolgáltatások Hatósága)

²⁰ 2011.12.31-i adat; Forrás: Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete

²¹ 2011.12.30-i adat; Forrás: Národná banka Slovenska (Szlovákia Nemzeti Bankja)

4.3. ÁRSTABILITÁS

Azt már fentebb megjegyeztem, hogy az összes vizsgált bankrendszerben a központi bank elsődleges feladatának a vonatkozó jogszabály az árstabilitást (annak elérését és fenntartását) szabja.

Érdekességgé válhat, hogy a jegybank-törvények közül csak az Egyesült Királyság jogszabálya rendelkezik arról, hogy mit kell az árstabilitáson érteni. Törvényi rendelkezés híján ugyanis az egyes szereplők saját értelmezésére van bízva, mit értenek ez alatt, és így nem elképzelhetetlen, hogy eltérő szakmai tapasztalattal rendelkező szakemberek másként definiálják az árstabilitást.

Ez súlyos problémákat okozhat abban az esetben, ha a kormány és a központi bank eltérő állásponton van e kérdésben. Főleg tekintetbe véve, hogy a jogszabályok jelentős része a kormány gazdaságpolitikájának támogatását is előírja a központi banknak, elviekben súlyos kompetencia-viták alakulhatnak ki, amelyek hátráltathatják mind a monetáris politika, mind az ország általánosabb értelemben vett gazdaságpolitikájának végrehajtását. Ez nem csak elviekben van így, ugyanis pl. Magyarországon az elmúlt bő évtizedben jellemző volt, hogy a kormány politikusai nézeteltérésbe, akár nyílt ellentétbe is kerültek a központi bank tisztségviselőivel ezekben a kérdésekben (is).²²

Az Egyesült Királyság törvénye viszont egyértelművé teszi ezt a kérdést: „A Kincstár (Pénzügyminisztérium) a Bank részére írásban... meghatározhatja, mit kell árstabilitáson érteni...” (Bank of England Act, 12. section, (1) subsection).

4.4. JEGYBANK-TÖRVÉNY MÓDOSÍTÁSOK

Egy további érdekességgel vezetném át a jelenlegi helyzet ismertetését (statikus kép) az elmúlt időszakban tapasztalható fejlődés ismertetésébe (dinamikus kép).

Az elmúlt időszakban módosították Magyarországon a központi bankról szóló törvényt. Egy rendelkezést emelnék ki az átmeneti rendelkezések közül: „A 2011. évi I. törvény hatálybalépésekor a monetáris tanács hivatalban lévő tagja megbízatása megszűnéséig megőrzi monetáris tanács tagját, rá megbízatásának megszűnéséig a 49. § a 2011. évi I. törvény hatálybalépését megelőző napon hatályos (4)-(13) bekezdését kell alkalmazni.” (A Magyar Nemzeti Bankról szóló 2001. évi LVIII. Törvény, 74. szakasz)

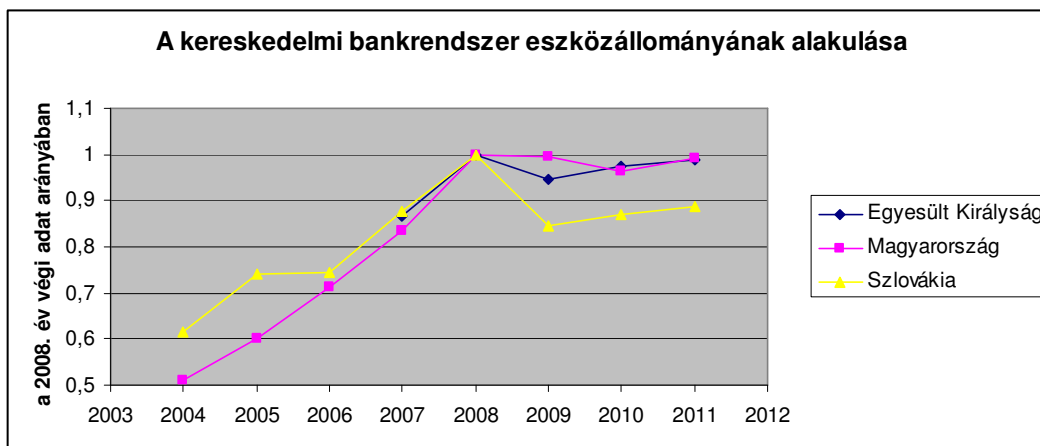
²² Lásd pl. http://www.piacprofit.hu/gazdasag/nagyon_nem_tetszik_matolcsyeknak_a_kamatemeles/ (letöltve 2012. november 10-én)

Szerkezeti reform történt az Egyesült Királyság központi bankja tekintetében is. Az átmenetet szabályozó egyik törvényi rendelkezés a következőképp hangzik: „E törvény hatályba lépésének napján megszűnik azon személyek megbízatása, akik közvetlenül e nap előtti napon a Bankban igazgatói tisztséget töltenek be.” (Bank of England Act 1998, 1. szakasz, 3. bekezdés)

Ez véleményem szerint arra vall, hogy az Egyesült Királyság törvényhozása erősebb pozícióban van a központi bank vezetőihez képest, mint a magyar törvényhozás.

5. A BANKRENDSZEREK FEJLŐDÉSE

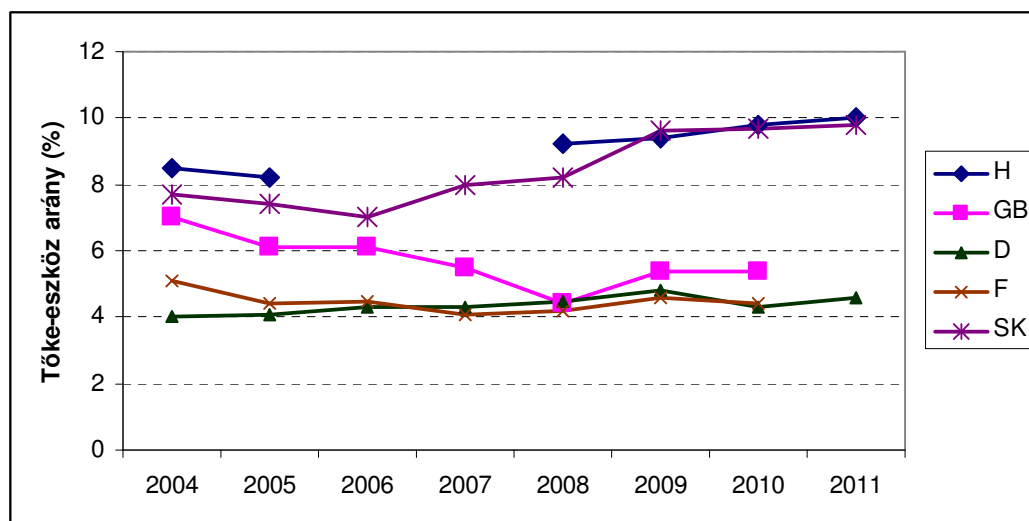
A kiválasztott országok közül az Egyesült Királyság, Magyarország és Szlovákia kereskedelmi bankrendszerének volumenét már a 4. táblázatban láthattuk. A 2. ábrán ennek a volumennek az időbeni változását követhetjük nyomon. Az ábra készítésekor bázisévnek a 2008-as évi adatot vettem. (Ez mindhárom ország esetében a legmagasabb a vizsgált adatok közül.) Így az ábrán az látható, ahogy az értékek megközelítik 2008-ban felvett maximumukat, majd az ezt követő alakulásuk.

2. ábra: a kereskedelmi bankok aggregált eszközállományának alakulása (2004-2011) (saját szerkesztés; források: Financial Services Authority (Pénzügyi Szolgáltatások Hatósága), Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete, Národná banka Slovenska (Szlovákia Nemzeti Bankja))

Észrevehető hasonlóság, hogy Magyarország és Szlovákia adata is gyorsan emelkedik 2008-ig. Szlovákia esetében a 2006-os kormányváltás évében észlelhető megtorpanás, de ez nem bizonyul tartósnak.

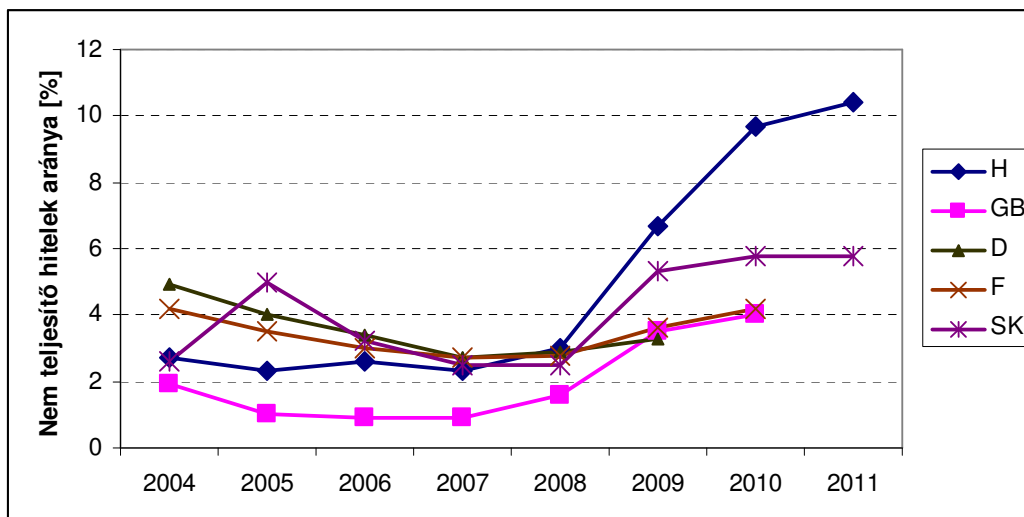
Előbb már utaltam rá, de nem emeltem ki: hasonlóság, hogy mindhárom ország esetében a maximum a 2008-as évben található. További hasonlóság, hogy ezt követően mindhárom bankrendszer aggregált eszközállománya visszaesik; különbség mutatkozik azonban ennek a mértékében: míg az euróövezeten kívüli két ország esetében a visszaesés kisebb, és az azt követő emelkedés hatására 2011-re majdnem elérik a 2008-as szintet, addig az euróövezeti Szlovákiában a visszaesés nagyobb volt és 2011-re sem sikerült megközelíteni a 2008-as adatot.²³

3. ábra: a vizsgált országok bankrendszereinek jellemző tőke-eszköz arányainak alakulása 2004-től 2011-ig (saját szerkesztés; adatforrás: Világbank)

A 3. ábrán látható a vizsgált országokra jellemző bank tőke-eszköz arány alakulása. A mutatószám kiszámításakor a tőke- és tartalékkészlet kerül elosztásra a teljes eszköz állománnyal (pénzügyi és nem pénzügyi eszközöket beleértve). A mutató értelmezését bővebben lásd a Világbank honlapján (2012). Megfigyelhetjük, hogy a poszt-szocialista országok bankrendszereire jellemző a nyugati kapitalista országok bankrendszereihez képest magas tőke-eszköz arány.

²³ A grafikon a hazai valutában megadott értékek alapján került felrajzolásra. Érdekes lenne megvizsgálni, hogy az akkoriban viszonylag gyorsan változó átváltási árfolyamok figyelembe vétele milyen hatást gyakorolna az ábrára. (Pl. ha mindegyik adatot – az aktuális átváltási árfolyamok használatával – ugyanabban a valutában kifejezve adnánk meg.)

4. ábra: a nem teljesítő hitelek arányának alakulása az egyes vizsgált bankrendszerekben 2004-2011-ig
(saját szerkesztés; adatforrás: Világbank)

A 4. ábrán láthatjuk egy újabb érdekes adatsor grafikai megjelenítését a vizsgált 5 ország tekintetében. Értelmezése: a nem teljesítő hitelek bruttó mérleg szerinti értéke, osztva a teljes hitelportfólió értékével (utóbbiba beleértve a nem teljesítő hiteleknek az ilyenkor szokásos hitelvesztéssel összefüggő levonások előtti értékét is). Mint ahogy a grafikonból kitűnik, a nem teljesítő hitelek aránya a teljes hitelállományhoz képest a pénzügyi válság előtti években a vizsgált országok mindegyikében jellemzően csökkent. A válság éveiben és az azt követő években jelentős különbséget mutatnak az eurózóna országai az övezeten kívüli államokhoz képest. Ugyanis míg az eurózónán kívüli két országban e mutató mintegy négyszeresére emelkedett néhány év alatt,²⁴ addig az eurózónán belül jóval mérsékeltebb emelkedés volt tapasztalható. Valószínű, hogy jelentős mértékben az euró, mint közös pénznem stabilizáló hatásának tulajdoníthatjuk ezt a jelenséget.²⁵

²⁴ 2007-ről 2010-re az Egyesült Királyságban a 0,9%-os szintről 4%-ra, Magyarországon ugyanezen időtartam alatt 2,3%-os szintről 9,7%-ra.

²⁵ Köztudott, hogy a hitelek jelentős része euróban kerül elszámolásra (euró-alapú hitelek). Azokban az országokban, ahol nem az euró a hivatalos fizetőeszköz, a hazai valuta árfolyamának euróhoz képesti ingadozása okozhatja az euró-alapú hitelek nem teljesítővé válását.

6. ÖSSZEGZÉS

A fentiekben röviden áttekinthettük a bankrendszerek és azok működésének témájában folytatott kutatásom eddigi eredményeit.

Az elméleti összefoglaló keretében az Olvasó először megismerhette a bank fogalmát, a bankműködés alapjait, beleértve a bankok három fő tulajdonságát: a likviditást, a szolvenciát és a jövedelmezőséget. Ezt követően említésre került a CAMEL-elv, mint a bankok minősítésének bevett módszere. Még a bankrendszer leírása előtt összefoglaltam a nemzetközi szabályozási keretet alkotó Bázeli Egyezményekről a legfontosabbakat. Ismertetésre került az egyszintű és a kétszintű bankrendszer, majd a dolgozat kitért az eurózóna bankrendszerének néhány fontos tulajdonságára és intézményére, az Eurórendszerre és annak szerepére.

Ezt követően bemutattam a kiválasztott öt országot, azok főbb gazdasági jellemzőjén keresztül.

Az országok általános bemutatását követte a bankrendszerek összehasonlítása, róluk előbb statikus, majd dinamikus kép felvázolása. A statikus képben a bankrendszerek pillanatnyi állapotát mutattam be, leginkább kvalitatív jellemzők útján. Az Olvasó megismerhette az egyes országok központi bankjait, azok nevét és főbb jogosítványait. Az adatok alapján megállapítást nyert több lényeges következtetés. A sok hasonlóság mellett az eurózónán belüli központi bankok önállósága jóval alacsonyabb, mint a valutaövezeten kívüli központi bankoké. A statikus képben a kereskedelmi bankrendszerek leginkább az aggregált eszközállományon keresztül kerültek bemutatásra. Elmondható, hogy az Egyesült Királyságban a bankrendszer egy lakosra eső eszközállománya az egy lakosra jutó GDP mutatónál jóval nagyobb mértékben haladja meg a vizsgált poszt-kommunista országok hasonló mutatóit.

Két fontos érdekesség került megállapításra. Egyrészt minden vizsgált országban a központi bank elsődleges célja az árstabilitás, viszont csak az Egyesült Királyságban rendelkezik a központi bankról szóló törvény arról, mit kell árstabilitáson érteni. Másrészt a törvényeknek a hivatalban levő központi bank-vezetőkhez való hozzáállása mutatja,

hogy az Egyesült Királyság törvényhozása jóval erősebb pozícióban van a központi bank vezetőihez képest, mint a magyar törvényhozás.

Ezt követi a dinamikus kép: a vizsgált bankrendszerek mutatóinak időbeni változása. Az aggregált eszközállományról láttuk, hogy mindhárom ebből a szempontból is vizsgált ország esetében 2008 volt a csúcspont. Láthattuk továbbá, hogy eltérő mértékű volt a csúcsot követő visszaesés, és eltérő sebességgel tértek magukhoz a vizsgált bankrendszerek: az eurózónán kívüli bankrendszerek előnyére lehetett különbséget felfedezni – legalábbis a hazai devizában mért adatokból. Fontos megállapítás, hogy a vizsgált nyugati kapitalista országok bankrendszereire alacsonyabb banki tőke-eszköz arány a jellemző, és hogy a vizsgált eurózónán kívüli bankrendszerekben a nem teljesítő hitel-arány mutató a pénzügyi válság alatt és az azt követő években mintegy 4-szeresére nőtt, miközben az eurózónán belül e mutató terén nem volt drasztikus növekedés tapasztalható.

Elérkeztünk a dolgozat végére. Tudatában annak, hogy munkámnak még sok téren ki kell bővílni, hogy tudományos értékkel bíró, sok téren felhasználható összehasonlító elemzés legyen, remélem, hogy olvasása már most is hasznos ismeretekkel gazdagította az Olvasót.

IRODALOMJEGYZÉK

1. A Magyar Nemzeti Bankról szóló 2001. évi LVIII. Törvény
2. A Hitelintézetekről és Pénzügyi Vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. Törvény
3. Bank of England Act 1946 [Az Anglia Bankjáról szóló 1946-os Törvény]
4. Bank of England Act 1998 [Az Anglia Bankjáról szóló 1998-as Törvény]
5. BÁZELI BANKFELÜGYELETI BIZOTTSÁG. *International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards*. Basel: Bank for International Settlements, 2006. ISBN 92-9197-720-9
6. BUZELAY, A., LACOVÁ, Ž. *Aktuálne otázky bankového dohľadu v Európe*. [Az európai bankfelügyelet aktuális kérdései] In *Biatec*. 2012, no. 1, p. 17–19
7. CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY (CIA). *The World Factbook*. 2012. Letöltve 2012. október 24-én a <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>> címről
8. DEUTSCHE BUNDESBANK. *Bundesbank Act*. 2012. Letöltve 2012. november 4-én a <http://www.bundesbank.de/Redaktion/EN/Downloads/Bundesbank/Tasks_and_organisation/bundesbank_act.pdf?__blob=publicationFile> címről [A Német Szövetségi Bankról szóló Törvény (utolsó módosítás 2011. december 22-én)]
9. EURÓPAI KÖZPONTI BANK. *THE EUROPEAN CENTRAL BANK, THE EUROSISTEM, THE EUROPEAN SYSTEM OF CENTRAL BANKS* [Az Európai Központi Bank, az Eurórendszer, a Központi Bankok Európai Rendszere]. 2009. ISBN 978-92-899-0389-9 (letöltve a http://www.ecb.int/pub/pdf/other/escb_en_weben.pdf címről 2012. november 8-én)
10. EURÓPAI KÖZPONTI BANK. *Az EKB, a KBER és az eurorendszer*. 2012. Letöltve 2012. március 25-én a <<http://www.ecb.int/ecb/orga/escb/html/index.hu.html>> címről
11. GÁL, E. *Praktikus bankszakmai ismeretek*. Budapest: SALDO Kiadó, 2011. ISBN 978 963 638 390 9

12. HASSAN, M. K., LEWIS, M. K. *Handbook of Islamic Banking*. Contributed by FAISAL SHAZAD (MEMONZ_MIND). Cheltenham, UK; Northampton, MA, USA: Edward Elgar Publishing, 2007. ISBN 978 1 84542 083 3
13. LÉGIFRANCE. *Monetary and Financial Code, Legislative Section, consolidated version of 1st novembre*. 2010. Letöltve 2012. november 4-én a <<http://www.legifrance.gouv.fr/content/download/1996/13927/version/2/file/CoM OFI+%C3%A0+jour+L+version+EN+novembre+2010.pdf>> címről [A (Francia) Monetáris és Pénzügyi Kódex, jogszabályi rendelkezések angol fordítása (2010. november 1-től hatályos szöveg)]
14. MUSCH, F.C., AYADI, R., NIETO, M., SCHMIT, M. *Basel II Implementation in the Midst of Turbulence: Report of a Ceps Task Force*. Brussels: Centre for European Policy Studies, 2008. ISBN 978-92-9079-628-2
15. RUSZNÁK, T. *Bankjog*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1997. ISBN 963-224-094-4
16. SÁGI, J. *Bankügyletek gyakorlati ismeretei*. Budapest: SALDO Kiadó, 2009. ISBN 978 963 638 324 4
17. SZÉKELY, Gy. *Pénzügyek és banküzletek*. Budapest: KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, 2002. ISBN: 963 224 667 5
18. VILÁGBANK. *Bank capital to assets ratio*. 2012. Letöltve 2012. november 9-én a <http://data.worldbank.org/indicator/FB.BNK.CAPA.ZS?order=wbapi_data_value_2011+wbapi_data_value+wbapi_data_value-last&sort=asc> címről
19. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 566/1992 Zb. o Národnej banke Slovenska [A Szlovákia Nemzeti Bankjáról szóló 566/1992-es Törvény]
20. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 483/2001 Z. z. o bankách a o zmene a doplnení niektorých zákonov [A Bankokról... szóló 483/2001-as Törvény]